

Οι Μπούλες της Νάουσας

Του Χρήστου Σ. Ζάλιου

Το έθιμο

Οι Μπούλες είναι παλαιότατο αποκριάτικο έθιμο της Νάουσας. Δύσκολα μπορούμε σήμερα να βρούμε τις ρίζες του, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα από τα έθιμά μας. Όμως όλα τα στοιχεία του μας οδηγούν σε παλαιούς χρόνους.

Στο αποκριάτικο αυτό έθιμό μας, έχει δοθεί πολύ πετυχημένα ο ορισμός **χορευτικό δρώμενο**, γιατί η δράση των ανθρώπων που συμμετέχουν στην τέλεσή του είναι δράση χορευτική και χωρίς αυτήν η τέλεση του εθίμου είναι αδύνατη.

Τα κυριότερα στοιχεία του εθίμου που μας μεταφέρονται από μία πολύ αυστηρή προφορική παράδοση είναι:

- Η συγκρότηση του μπουλουκιού, που προϋποθέτει την αυστηρή αποδοχή και τήρηση ορισμένων κανόνων τέλεσης του εθίμου για συμμετοχή σ' αυτό.
- Το φύλο των τελεστών είναι μόνο νέοι άνδρες
- Τη γυναικεία μορφή (νύφη-μούλα) την υποδύεται πάντα άνδρας.
- Η ένδυση, η μεταμφίεση και η συμπεριφορά των τελεστών διέπονται από πατροπαράδοτους κανόνες.
- Τα μουσικά όργανα, οι χοροί, το δρομολόγιο, είναι προκαθορισμένα από το τελετουργικό, που ακολουθείται αναλλοίωτο στο πέρασμα των χρόνων.

Το έθιμο έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα και πιθανότατα έχει σχέση με τελετές φυλετικής μύησης όπως η τελετή ενηλικίωσης κατά την οποία ο νέος, ντυμένος με γυναικεία ρούχα και οδηγούμενος από ανύπανδρους άντρες της φυλής, θα μνηθεί με

τη σειρά του στα μυστικά της, θα αποβάλλει τη γυναικεία ενδυμασία και θα μεταμορφωθεί σε άνδρας.

Σήμερα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στη μακραίωνη ιστορία του το έθιμο μεταπλάθει και παράλληλα ενσωματώνει στα επί μέρους στοιχεία του, την τοπική παράδοση, τους μύθους, τους θρύλους, τα τραγούδια και τους ηρωικούς αγώνες της Νάουσας.

Οι τελεστές ήταν και είναι πάντα νέοι άνδρες. Ο αριθμός τους τα παλαιότερα χρόνια φαίνεται να ήταν από έξι μέχρι δώδεκα, ενώ σήμερα μπορεί να συμμετέχουν και περισσότεροι. Στο μπουλούκι, από πολύ παλιά έπαιρναν μέρος και μικρά αγόρια.

Η Αμφίεση

Παλαιότερα, όσοι ήθελαν να γίνουν Μπούλες άρχιζαν να μαζεύουν τα ρούχα και τα ασημικά τρεις μήνες νωρίτερα. Τα ρούχα της Μπούλας ήταν και είναι πανάκριβα, γι' αυτό οι τελεστές του εθίμου όταν μπορούσανε, έραβαν ένα δύο κομμάτια και τα άλλα τα παίρνανε από παλιές Μπούλες που δε ντύνονταν.

Μπούλα Νάουσας
φωτ. αρχ. Χρήστου Ζάλιου

Όσον αφορά τα ασημια (που πολλές φορές ήταν σπάνια οικογενειακά κειμήλια), αλυσίδες και τοκάδες για κάτω από τη μέση τα παίρνανε από τους Ναουσαίους, τα υπόλοιπα, τα ψιλά ασημικά πού βάζανε πάνω από τη μέση και στην πλάτη, από τα χωριά του Ρουμλουκιού. Ασημια, νοίκιαζαν πολλές φορές και από την εκκλησία του Αγιαντώνη στη Βέροια. Το πρώτο ντύσιμο των τελεστών ξεκινούσε την παραμονή της Κυριακής της Απόκριω. Παλαιότερα άρχιζαν από το βράδυ του Σαββάτου, γιατί όλα τα ασημια ράβονταν ένα-ένα επάνω στα ρούχα της Μπούλας. Σήμερα όμως το ντύσιμο αρχίζει νωρίς την Κυριακή της Απόκριω, γιατί ο μεγάλος όγκος των ασημιών είναι ήδη έτοιμος, ραμμένος πάνω σε ένα γιλέκο ειδικά κατασκευασμένο για την περίπτωση. Τελευταίος θα φορεθεί ο πρόσωπος με το ταράμπουλο. Ειδικοί τεχνίτες έχουν φτιάξει το περίπλοκο κεφαλοδέσιμο που πρέπει να είναι πολύ καλά δεμένο, για να αντέξει στις μεγάλες διαδρομές και στους πολλούς χορούς που απαιτεί το έθιμο.

Τα ρούχα πού αποτελούν το ντύσιμο της Μπούλας είναι:

Το μπινιβρέκι, μακρύ ανδρικό εσώρουχο μέχρι τον αστράγαλο που δένει με υφασμάτινο κορδόνι.

Οι μπέτσφισ, άσπρες κάλτσες που φτάνουν από το μηρό μέχρι τον αστράγαλο και φοριούνται πάνω από το μπινιβρέκι. Γιά νά στερεωθούν οι μπέτσφισ παλιά βάζανε ένα λουρί στη μέση. Οι μπέτσφισ είχαν δύο κορδόνια πού δένονταν σ' αυτό το λουρί της μέσης για να μη πέφτουν.

Οι βουδέτες, μαύρες υφασμάτινες ταινίες που συγκρατούν τις κάλτσες (με φούντα στην άκρη τους) και δένονται κάτω από το γόνατο στις μπέτσφισ.

Η κοντέλα, πουκάμισο με πολύ φαρδιά μανίκια, κεντημένο στο στήθος, στο γιακά και στην άκρη των μανικιών με μεταξωτή κλωστή σε σχέδιο ψαροκόκαλου.

Η φουστανέλα, είναι το βασικότερο κομμάτι στη στολή της Μπούλας. Είναι κοντή αρματωλική, φθάνει 4-5 δάχτυλα πάνω από το γόνατο και έχει 300 ως 400 λαγκιόλια (πιέτες), σε αντίθεση με αυτήν της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδος που φθάνει 15- 20 εκ. κάτω απ' το γόνατο και έχει λίγα λαγκιόλια.

Το πισλί είναι ένα είδος γιλέκου που φοριέται πάνω από το πουκάμισο, φτιαγμένο από βελούδινο ή μάλλινο ύφασμα. Είναι κεντημένο με γαϊτάνια, τριτίρια και καρμάδες (είδη βελονιάς με χρυσοκλωστή). Το πισλί δενόταν σφιχτά στο στήθος και παλιότερα από πάνω ράβανε ένα άσπρο πανί, πάνω στο οποίο ράβονταν τ' ασήμια.

Το ζωνάρι για τη μέση, ήταν στενό και ίδιο με αυτό που φορούσαν με τα σαλβάρια τους οι Ναουσαίοι γαμπροί στο γάμο. Είναι υφασμένο από μετάξι και βαμμένο με φυσική μπογιά από αγκίτσι (ίον). Έχει άσπρες και λιλά ρίγες και στην άκρη κρόσια που πέφτουν πάνω στη φουστανέλα.

Το Σελιάχι, μπαίνει στη μέση πάνω από το ζωνάρι. Είναι φτιαγμένο από πολλά στρώματα πετσιού και το χρησιμοποιούσαν ως πορτοφόλι, ή θήκη για κουμπούρια και μαχαίρια.

Η Πάλα, το γιαταγάνι - μαχαίρι για το χορό.

Ο πρόσωπος, ή προσωπίδα είναι ίσως το σημαντικότερο στοιχείο της αμφίεσης. Πάνω σε ειδικό καλούπι τοποθετείται χοντρό πανί και πάνω σ' αυτό γύψος που είναι κερωμένος από μέσα, ώστε να κρατά δροσιά σ' αυτόν που τον φορά. Τον πρόσωπο έβαφε άσπρο και λουστράριζε ειδικός τεχνίτης. Το μουστάκι γίνεται από αλογότριχα και κατράμι, ενώ η σύνθεση των χρωμάτων έχει ως βάση το αυγό της κότας. Χαρακτηριστικό και των δύο τύπων προσωπίδας (γυναικείας και ανδρικής) είναι τα πολύ μικρά μάτια και το επίσης μικρό στόμα.

Το ταράμπουλο, ή ταραμπουλούζ είναι ζωνάρι φτιαγμένο από καθαρό μετάξι σε ύφανση αδίμητη και σχέδιο ανατολίτικο και έχει προέλευση από την Τρίπολη της Αφρικής. Το πλάτος του είναι περίπου 0.90 μ. και το μήκος του 3,60 μ. Το δέσιμο της προσωπίδας με το ταράμπουλο γινόταν πάντοτε από ειδικό τεχνίτη και ήταν ή δυσκολότερη δουλειά, γιατί απαιτούσε μεγάλη τέχνη και υπομονή, ώστε τό κεφάλι να είναι όμορφα δεμένο.

Το μαντήλι, που θα ραφτεί στον καρπό του δεξιού χεριού για το χορό.

Τα σκουφούνια, (κάλτσες) που γίνονται από τις νοικοκυρές με κάτασπρο μαλλί.

Τα τσαρούχια, που παλιά κατασκευάζονταν μόνο στα Γιάννενα από δέρμα τελετίνι και είναι κόκκινα με μαύρη φούντα.

Τα ασημικά περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία από κοσμήματα

Παλιά, όλα ράβονταν ένα-ένα πάνω στη Μπούλα το Σαββατόβραδο, παραμονή της Αποκριάς. Σήμερα για ευκολία ράβονται πάνω σ' ένα γιλέκο.

Μπροστά στο στήθος είναι ραμμένα τα ρούπια (ψιλά κέρματα). Είναι περασμένα σε αλυσίδες που καταλήγουν σε σταυρούς και χαϊμαλιά. Στην πάνω μεριά τις περισσότερες φορές είναι ραμμένο ένα **γιορντάνι** που ξεκινά από το λαιμό.

Χαμαϊλιά έχουμε τετράγωνα, στρογγυλά, τρίγωνα και σε σχήμα φυσεκιού. Όλα είχαν στο εσωτερικό τους, όπως και οι σταυροί, τίμιο ξύλο.

Το **κιουστέκι** είναι το πλουσιότερο κόσμημα της Μπούλας που στολίζει ολόκληρη την πλάτη.

Οι παϊαντζίδες είναι φτιαγμένες με την τέχνη του κιουστεκιού σε σχήμα αράχνης (παϊαντζίδα). Στολίζουν πλάτες και φουστανέλα και είναι διακοσμημένες με αετούς και αρχαίες παραστάσεις.

Οι **τοκάδες** και οι **κοψιάδες** είναι δουλεμένοι με ασήμι σαβάτι και πέτρες. Τους τοκάδες τους βάζουν περασμένους από λουριά κάτω από τη μέση στη φουστανέλα από τις δύο μεριές. Επίσης κοντά στους τοκάδες, βάζουν αλυσίδες με ρούπια. Οι κοψιάδες έχουν γυριστούς γάντζους που στερεώνονται αρκετά γερά, όπου κι αν σκαλώσουν.

Η φορεσιά της νύφης-Μπούλας.

Καταρχήν, πρέπει να πούμε ότι η νύφη-Μπούλα, είναι ένας άντρας ντυμένος με φαρδιά φουστάνια. Το κεφαλοκάλυμμα είναι γεμάτο λουλούδια, από τα οποία ξεκινούν τούλια και κορδέλες. Φοράει προσωπίδα χωρίς μουστάκι, με κόκκινα ολοστρόγγυλα μάγουλα και χρυσαφί βαράκι. Απαραίτητα εξαρτήματα της φορεσιάς της είναι τα ψιλά ασήμια στο στήθος, η σαλταμάρκα, οι τραχηλιές, τα φλουριά, χρυσοκέντητη ζώνη και πόρπη, όλα εξαρτήματα από την τοπική γυναικεία φορεσιά, εκτός απ' το φουστάνι που είναι ειδικά ραμμένο με στεφάνια, ώστε να στέκεται φουσκωτό.

Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ

Η συγκρότηση του μπουλουκιού που θα βγει στο έθιμο αρχίζει βέβαια πολύ πριν από την Αποκριά. Τα άτομα που θα αποτελέσουν το μπουλούκι ορίζουν τον αρχηγό τους, εξασφαλίζουν τα όργανα, ψάχνουν για τις φορεσιές και τα ασημικά. Οι παλιές Μπούλες δανείζουν πάντα στους νεότερους τις φορεσιές τους και τους βοηθούν στο ντύσιμο. Το Σάββατο βράδυ, παραμονή της Αποκριάς, άρχισε το ντύσιμο των τελεστών του εθίμου που διαρκούσε όλη τη νύχτα και ήταν πολύ κουραστικό. Τα ασήμια ράβονταν πάνω στη στολή ένα-ένα από μοδίστρες ή τις γυναίκες του σπιτιού και όταν τελείωνε το ντύσιμο, ερχόταν ειδικός τεχνίτης που έδενε στο κεφάλι του νέου το ταράμπουλο με την προσωπίδα. Ο νέος τώρα είναι έτοιμος και περιμένει να ακουστούν τα όργανα και να τον καλέσουν στο μπουλούκι.

Τα όργανα

Τα όργανα που χρησιμοποιούνται από παλιά στο έθιμο είναι μόνο οι ζουρνάδες. Στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα οι οργανοπαίχτες του εθίμου ήσαν όλοι ξένοι, έρχονταν από τη Βέροια και τα περίχωρά της και μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας έφυγαν όλοι με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Το μπουλούκι αναλάμβανε την πληρωμή των οργανοπαιχτών, καθώς και τα έξοδα για τη διατροφή και διαμονή τους στη Νάουσα. Ο μόνος ναουσαίος ζουρνατζής στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν ο Δημήτρης Βογιατζής ή Μήτρος Χαϊβάνος. Ειδικά για τις αποκριές έρχονταν ζουρνατζήδες από την Καρατζιόβα, τη Γουμένισσα, τη Τζουμαγιά κ.ά. Από τη δεκαετία του 1950 εμφανίζονται στη μουσική ζωή της Νάουσας και οι δύο οικογένειες ζουρνατζήδων του Β. Ψαθά και του Στ. Παζαρέντση που οι απόγονοί τους συνεχίζουν μέχρι και σήμερα την παράδοση των προγόνων τους.

Κυριακή της Αποκριάς

Το μάζεμα του μπουλουκιού : Ο νέος, ντυμένος από το βράδυ παλιότερα και από νωρίς το πρωί σήμερα, είναι έτοιμος. Από μακριά ακούγονται το νταούλι με το ζουρνά που καλούν στο μάζεμα του μπουλουκιού. Τα όργανα παίζοντας μια μελωδία ελεύθερου ρυθμικού τύπου το Ζαλιστό, θα περάσουν από όλα τα σπίτια των νέων που συμμετέχουν και έναν-έναν θα τους μαζέψουν. Τα όργανα δε θα μαζέψουν τα μικρά αγόρια. Αυτά πηγαίνουν με τους πατεράδες τους στα σπίτια των μεγαλύτερων.

Όταν ακουστεί ο Ζαλιστός, η Μπούλα θα βγει στο παράθυρο ή στο μπαλκόνι του σπιτιού να χαιρετίσει το μπουλούκι που έρχεται να την πάρει. Ανοίγει ψηλά τα χέρια και χαιρετά κουνώντας το στήθος δεξιά-αριστερά, ώστε να κουνουνίζουν τα νομίσματα που έχει κρεμασμένα στο στήθος. Στη συνέχεια ο νέος παίρνοντας χέρι και πηδώντας στα δύο του πόδια, χαιρετά όλους τους ανθρώπους του σπιτιού καθώς και όσους τον βοήθησαν στο ντύσιμο.

Φτάνοντας στην εξώπορτα του σπιτιού, κάνει τρεις φορές το σταυρό του και στη συνέχεια χαιρετά όλους όσους ήρθαν να τον πάρουν. Ύστερα, πιασμένοι δυο-δυο με τα όργανα να παίζουν το Ζαλιστό, ξεκινούν να πάρουν την επόμενη Μπούλα.

Η νύφη-Μπούλα ετοιμάζεται κι αυτή τελετουργικά από την οικογένεια του άνδρα που θα την υποδυθεί. Είναι ένας ρόλος που πρέπει να παιχθεί με τρόπο σοβαρό και υπερήφανο. Η νύφη-Μπούλα θα φιλήσει τα χέρια όλων των ανθρώπων του σπιτιού της και στη συνέχεια όλου του μπουλουκιού, των οργανοπαικτών και όλων όσοι παρευρίσκονται εκεί την ώρα που θα την πάρουν.

Αφού βάλουν δυο Μπούλες μια νύφη-Μπούλα στη μέση, συνεχίζουν να μαζεύουν από τα σπίτια και τα υπόλοιπα μέλη του μπουλουκιού. Πρώτα μαζεύουν τους νέους, μετά τους παλιούς και τελευταίο όλων τον αρχηγό.

Σιγά σιγά σχηματίζεται μια πομπή που έχει την εξής διάταξη. Προηγούνται τα πιο μικρά αγόρια που δεν φορούν πρόσωπο και ακολουθούν τα μεγαλύτερα. Μετά τοποθετούνται οι νεότερες Μπούλες, στη μέση περίπου αυτές που κρατούν τη νύφη-Μπούλα και τελευταίες οι παλιότερες Μπούλες και ο αρχηγός του μπουλουκιού. Ακριβώς πίσω από τον αρχηγό ακολουθούν οι οργανοπαίκτες, για να παίρνουν εντολές ως προς το ρεπερτόριο.

Το χορευτικό ρεπερτόριο : Για τους πρωταγωνιστές του εθίμου το χορευτικό ρεπερτόριο είναι ο Συγκαθιστός, η Παπαδιά, η Παλιά Παπαδιά, ο Νταβέλης, ο Σωτήρης, ο Νιζάμικος, ο Μελικός, ο Μουσταμπέικος, το Σαρανταπέντε, η Σούδα, η Μακρινίτσα και φυσικά η Πατινάδα.

Σε όλους αυτούς τους κατεξοχήν ανδρικούς χορούς, η νύφη-Μπούλα συμμετέχει ελάχιστα. Κινείται συμβολικά μαζί με τις άλλες Μπούλες, αλλά το δικό της χορευτικό ρεπερτόριο αποτελούν οι χοροί Μακρινίτσα και Σούδα.

Αν από τα μικρά αγόρια που συνοδεύουν το μπουλούκι, κάποιος μπορεί να τα καταφέρει καλά στο χορό, μετά από επιθυμία των γονιών του (που ακολουθούν το μπουλούκι), ο αρχηγός θα ορίσει τότε και σε ποιο σημείο θα μπει πρώτος στον κύκλο και θα χορέψει ως πρωτοσυρτής, ενώ όλοι θα τον σεβαστούν σαν μεγάλο.

Το δρομολόγιο : Αφού τελειώσει το μάζεμα του μπουλουκιού, όλοι μαζί ξεκινούν για το Δημαρχείο, το Κονάκι του Μουντίρη στα χρόνια της τουρκοκρατίας και υπολογίζουν να φθάσουν εκεί κοντά στο μεσημέρι.

Στις δώδεκα περίπου συγκεντρώνονται στο Δημαρχείο. Εδώ είναι μαζεμένη όλη η Νάουσα. Όλοι περιμένουν να δουν τις Μπούλες.

Η χορευτική δράση του μπουλουκιού ξεκινούσε μετά την επίσκεψη στο κονάκι του άρχοντα της πόλης, από τον οποίο έπρεπε να δοθεί στον αρχηγό του μπουλουκιού άδεια για την τέλεση του εθίμου. Σήμερα όλα τα μπουλούκια θα επισκεφθούν το Δημαρχείο και μετά θα αρχίσουν τη χορευτική τους πορεία μέσα στους δρόμους της Νάουσας.

Αμέσως μόλις η ομάδα φθάσει στην πλατεία και ο αρχηγός πάει να δώσει τα "διαπιστευτήρια" του μπουλουκιού του στο Δήμαρχο, αρχίζει και η χορευτική δράση του μπουλουκιού. Ο ζουρνάς παίζει το Ζαλιστό, οι Μπούλες, που είναι ζευγάρια, γέρνουν το κορμί τους πίσω και τινάζονται αγέρωχα. Ένας από κάθε ζεύγος βοηθούμενος από το σύντροφό του που τον κρατά πίσω στην πλάτη, κάνει μια υπερέκταση προς τα πίσω χτυπώντας υπερήφανα με νευρικές κινήσεις τα νομίσματα του στήθους του, σε αντίθεση με τη νύφη-Μπούλα που κάνει τεμενάδες, προσκυνώντας ως το χώμα.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας, την ίδια ώρα ανέβαιναν στο Κονάκι ένας - δύο φιλήσυχοι Ναουσαίοι ντυμένοι Μπούλες, οι οποίοι έβγαζαν τον πρόσωπο για να τους δει ο Τούρκος Μουντίρης και να' ναι ήσυχος ότι δεν είναι αντάρτες. Αυτοί, θα βεβαίωναν τον Τούρκο άρχοντα ότι όλοι οι άντρες του μπουλουκιού είναι φιλήσυχοι Ναουσαίοι πολίτες και ότι είναι δύσκολο να βγάλουν τις προσωπίδες, γιατί χαλά το περίπλοκο δέσιμό τους. Πολλές φορές όμως, κάτω από τις προσωπίδες κρύβονταν επαναστάτες που κατέβαιναν από το Βέρμιο, για να γιορτάσουν και αυτοί λίγο πιο ξένοιαστα τις μέρες της Αποκριάς ή να συγκεντρώσουν τρόφιμα και χρήματα για τον αγώνα της λευτεριάς.

Ο δήμαρχος, ο πρώτος άρχοντας του τόπου, δίνει την άδεια, και τότε ο ζουρνάς θα παίζει το "Κάτω στη Ρόιδο", χορό που χορεύεται από τις Μπούλες ως συγκαθιστός με το μαντήλι που έχουν ραμμένο στο χέρι (η ίδια μελωδία στο Ναουσαϊκό γάμο χορευόταν ως συγκαθιστός και ήταν ο πρώτος χορός του γαμήλιου γλεντιού).

Ακολουθεί ο θούριος του Ρήγα "Ως τότε παλικάρια θα ζούμε στα στενά" και σ' αυτή την πατινάδα βγαίνουν οι πάλες από τις θήκες τους.

Μετά το «Ως τότε παλικάρια» ακολουθεί ο χορός Παπαδιά, συνήθως από τον αρχηγό του Μπουλουκιού. Ακολουθεί η Μακρινίτσα, ο χορός της Νύφης, του δεύτερου πρωταγωνιστή της τελετουργίας, η οποία θα τον σύρει με σοβαρότητα και μεγαλοπρέπεια όπως αρμόζει σε ένα χορό που είναι μοιρολόγι και φόρος τιμής σε μία από τις ενδοξότερες σελίδες της Ελληνικής Ιστορίας, το ολοκαύτωμα και την ολοσχερή

καταστροφή της Νάουσας το 1822 από τους Τούρκους. Θα ακολουθήσουν ο Νιζάμικος, το Σαρανταπέντε, ο Μελικός και ίσως η Σούδα ή ο Μουσταμπείκος που μπορούν να χορευτούν και από μικρά παιδιά.

Αμέσως μετά τους χορούς στο Δημαρχείο, οι Μπούλες κινούνται με την πατινάδα, «Ως πότε παλικάρια», για τον πρώτο μαχαλά, όπου θα γίνει η στάση για τους χορούς, για το τριόδι του Λάμνια.

Οι Μπούλες χαιρετούν κάθε γνωστό που συναντάνε, παίρνοντας χειραψία και πηδώντας τρεις φορές στα δύο τους πόδια. Φτάνοντας στο τριόδι, οι ζουρνατζήδες θα παίξουν την πατινάδα του Σανιδά. Μετά το τριόδι περνώντας από το στενό του Χρηστίδη, στη σημερινή λαϊκή αγορά, βγαίνουν στα Καμμένα με την πατινάδα της Χοντροσούγκλας. Στα Καμμένα γίνεται άλλη στάση για χορό. Σ' αυτή τη γειτονιά ήταν παλιά όλα τα πλουσιόσπιτα της Νάουσας. Οι Μπούλες θα χορέψουν πάλι αρκετούς από τους χορούς του ρεπερτορίου τους και ο αρχηγός του μπουλουκιού θα ορίσει ποιοι και με ποια σειρά θα σύρουν τους χορούς.

Στη συνέχεια το μπουλούκι θα προχωρήσει για τη συνοικία της Πουλιάνας. Αφού χορέψουν και εκεί, η επόμενη στάση είναι στη συνοικία Μπατάνια, όπου πηγαίνουν χορεύοντας την πατινάδα «Του Υψηλάντη».

Βγαίνοντας και πάλι στα Καμμένα και από τη Βασιλέως Κωνσταντίνου χορεύοντας την πατινάδα, «Ο Μίλης ο περήφανος», θα πάνε στο Κιόσκι. Εδώ περιμένουν πολλοί Ναουσαίοι για να θαυμάσουν και να κρίνουν τους καλύτερους χορευτές. Φεύγοντας από το κιόσκι με την πατινάδα «Καμπάνα», κατευθύνονται στον Αϊ Γιώργη όπου θα στηθεί και πάλι χορός από τα μέλη του μπουλουκιού που είναι από αυτή τη συνοικία.

Μετά, θα πάρουν το δρόμο για τον Άγιο Μηνά και από κει στο τριόδι του Μαγαβέλα, δίπλα στην Παναγιά. Από του Μαγαβέλα και πέρα, οι οργανοπαίκτες παίζοντας την πατινάδα «Κατέβα Λένκω» πηγαίνουν για τη συνοικία Αλώνια όπου θα γίνει μεγάλο γλέντι. Φτάνοντας στα Αλώνια με την πατινάδα «της Μαρίας» αρχίζει πια να νυχτώνει! Σ' αυτή τη γειτονιά θα βγάλουν τις προσωπίδες όλοι όσοι κάθονται εδώ κοντά, ή έχουν κάποιο συγγενικό τους σπίτι. Εδώ, χωρίς προσωπίδες πλέον, θα μπορέσουν να φάνε κάτι και να πιούν, απ' αυτά που τους έχουν ετοιμάσει όλα τα γειτονικά σπίτια. Πρέπει να σημειωθεί πως ως τώρα (τα παλιότερα χρόνια) έπιναν νερό με ένα

ειδικό καλαμάκι και το κάπνισμα γινόταν επίσης με ειδικό τσιμπούκι, που χωρά μέσα από το μικρό στόμα του προσωπίου αφού δεν ήταν δυνατό να το βγάλει ο χορευτής όλη μέρα. Όσο το μπουλούκι βρίσκεται σε πορεία και φορά τις προσωπίδες, κανείς από τους θεατές δεν επιτρέπεται να χορέψει μαζί τους, ούτε φυσικά να σύρει το χορό. Από τη στιγμή όμως που οι Μπούλες βγάλουν τον πρόσωπο στ' Αλώνια, μπορούν να πάρουν μέρος στο χορό και πολίτες ή παλιές Μπούλες που μένουν σ' αυτή τη γειτονιά.

Μετά το μεγάλο γλέντι στα Αλώνια παίρνοντας το δρόμο για τα Γαλάκεια, οι ζουρνάδες παίζουν την πατινάδα «Δε σ' άριζαν τα' Αλώνια Νταηλιάνα».

Οι Μπούλες με την πατινάδα της Χοντροσουγκλας, αφού περάσουν το Στραβό Πλάτανο και το τριόδι του Λάτση και του Λάμνια, θα βγουν στα Καμμένα, όπου θα στήσουν και τον τελευταίο τους χορό. Τώρα θα βγάλουν τις προσωπίδες όσοι μένουν σ' αυτή τη μεριά της πόλης.

Εδώ χορεύουν οι παλιές Μπούλες καθώς και όσοι από τον κόσμο θέλουν να χορέψουν. Στα Καμμένα πια αρχίζει να διαλύεται το μπουλούκι, όσες Μπούλες έχουν κουραστεί φεύγουν για τα σπίτια τους, ενώ άλλες συνεχίζουν το γλέντι στα σπίτια που τους καλούν μερακλήδες Ναουσαίοι. Ο χορός δεν είναι πια τελετουργικός, έχει πλέον μετατραπεί σε λαϊκό πανηγύρι.

Το πρωί όλα τα μέλη του μπουλουκιού και ο κόσμος, κουρασμένοι από τον πολύ χορό θα χωρίσουν πηγαίνοντας για τα σπίτια τους. Παλαιότερα, όταν επέστρεφαν αργά στο σπίτι τους, κοιμόνταν ντυμένοι σε μια καρέκλα ή στο στρώμα, τυλιγμένοι σ' ένα καθαρό σεντόνι, έτσι ώστε την επόμενη μέρα να είναι έτοιμοι και να μη χρειάζεται να ξανατυθούν.

Δευτέρα της Αποκριάς.

Τη Δευτέρα το πρωί χωρίς να φορούν τον πρόσωπο, μαζεύονται όλοι στο σπίτι του αρχηγού. Εδώ θα έρθουν και οι οργανοπαίκτες και τα μικρά παιδιά του μπουλουκιού. Τη μέρα αυτή το πρόγραμμα δεν είναι τελετουργικό. Εδώ θα γίνει ένα μικρό οικογενειακό γλέντι με τους συγγενείς και φίλους του αρχηγού. Μετά θα πάνε με πατινάδα στο Κονάκι (Δημαρχείο), θα χορέψουν λίγο και στη συνέχεια θα επισκεφτούν τα σπίτια των μελών του μπουλουκιού που τους έχουν καλεσμένους, για γλέντι με χορό, μεζέδες και κρασί.

Σήμερα το δρομολόγιο δεν είναι καθορισμένο και είναι ημέρα γλεντιού. Σε κάθε σπίτι τους περιμένει τραπέζι με πλούσιους μεζέδες και κρασί. Το μουσικό και χορευτικό ρεπερτόριο αυτή τη μέρα δεν έχει την αυστηρότητα της προηγούμενης και εκτός από τους χορούς του εθίμου, ο ζουρνάς παίζει και σύγχρονες μελωδίες ή και μελωδίες των χωριών της Νάουσας, εάν η οικογένεια έχει καταγωγή από κάποιο χωριό.

Το βράδυ όλα τα μέλη του μπουλουκιού, κατακουρασμένα από τους εξαντλητικούς χορούς των δύο ημερών, αφού πάλι πάρουν χέρι μεταξύ τους θα γυρίσουν στα σπίτια τους.

Photo Christos Zalios

Δεύτερη Κυριακή, της Τυρινής.

Την επόμενη Κυριακή, της Τυρινής, επαναλαμβάνεται το έθιμο ακριβώς όπως και την Κυριακή της Απόκριω.

Καθαρά Δευτέρα.

Την Καθαρά Δευτέρα το πρωί ξαναμαζεύονται στου αρχηγού. Το δρομολόγιο, όμως, αυτή τη φορά, είναι το καθιερωμένο.

Το βράδυ, το τελευταίο γλέντι θα γίνει και πάλι στα Καμμένα και κάποια στιγμή θα φθάσει η ώρα του χωρισμού. Αφού όλες οι Μπούλες κάνουν ένα κύκλο, θα βάλουν τον οργανοπαίκτη στη μέση, θα τον χτυπήσουν συμβολικά με την πλατιά πλευρά της πάλας στο κεφάλι και, σηκώνοντάς τον, θα φωνάξουν «Πάντα άξιος, και του χρόνου».

Κυριακή της Ορθοδοξίας

Μια εβδομάδα μετά, την Κυριακή της Ορθοδοξίας, οι Μπούλες χωρίς προσωπίδες θα πάνε στο Σπήλιο, τοποθεσία όπου βρίσκεται το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Θόδωρου. Εκεί θα χορευτούν πάλι οι ίδιοι χοροί από το γνωστό ρεπερτόριο του εθίμου και θα γίνει μεγάλο γλέντι με τη συμμετοχή όλης της Νάουσας.

Βιβλιογραφία

1. Αγοραστός Δημήτρης, «Οι Μπούλες πριν εξήντα χρόνια» περιοδικό Νιάουστα, τεύχος 6, έτος 1979.
2. Αποστόλου Στέργιος, Οι Γενίτσαροι του τουρκικού στρατού και οι Μπούλες του Ναουσαϊκού αποκριάτικου εθίμου, Έρευνα σε αλβανικές πηγές, Σύμμεικτα τ. Α΄ Μακεδονικές Μελέτες, Νάουσα, 1992.
3. Βαλσαμίδης Μανώλης, Οι ρυθμοί των τραγουδιών του δρώμενου «Μπούλες της Νάουσας», Νάουσα 2004.
4. Βαλσαμίδης Μανώλης, Οι Μπούλες της Νιάουστας, Σεμινάριο Μελίκης 2003.
5. Γαβριηλίδης Θωμάς, Γιανύτσαρος και Μπούλα (η ιστορία των ονομάτων), περιοδικό Νιάουστα τ.70-71.
6. Γκούτας Φ. Αχιλλέας, Η Νάουσα στον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη 1999.
7. Δεινόπουλος Πέτρος, «Γενίτσαροι και Μπούλες στη Νάουσα και στα Λεχαινά», περιοδικό Νιάουστα, τεύχος 73, έτος 1995.
8. Δεινόπουλος Πέτρος, «Γενίτσαροι και Μπούλες υπάρχουν και στην Ηλεία», εφημερίδα Φωνή Ναούσης, 17/2/1996.
9. Δημητριάδης Δημήτριος, «Το καρναβάλι στην παλαιά Νάουσα», Φωνή Ναούσης 13/3/1955.
10. Δημητριάδης Δημήτριος, «Το καρναβάλι της Ναούσης άλλοτε και σήμερα», Φωνή Ναούσης 27/2/1955.
11. Δρανδράκης Λ., Ο αυτοσχεδιασμός στον Ελληνικό δημοτικό χορό, Αθήνα 1993.
12. Ένθετο από το CD του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών, «ΜΠΟΥΛΕΣ» ΝΑΟΥΣΑ ΗΜΑΘΙΑΣ.
13. Ζιώτας Μ. Θεόδωρος. Οι Μπούλες της Νάουσας, Νάουσα 2003.
14. Κουτσογιαννοπούλου-Ψωμά Ελένη, Λαογραφικά Βεροίας και περιοχής, Βέροια 1982.
15. Λύκειο των Ελληνίδων Βέροιας, ΗΜΑΘΙΑ ΕΡΑΤΕΙΝΗ, Βέροια 2003.
16. Λύκειο των Ελληνίδων Νάουσας, Οι παραδοσιακές φορεσιές και τα τραγούδια της Νάουσας, Νάουσα 2005.
17. Μελίκης Γιώργης, Ένθετο από το CD Ζουρνάδες και νταούλια, σελ.5.
18. Μπαίτσης Τάκης, Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας, Θεσσαλονίκη 2001.
19. Σαμαρά Χ. Θάλεια, Μπούλιες, Στον Μακεδονικό Αγώνα, ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, Θεσσαλονίκη 1969.
20. Σπάρτσης Νικόλαος, Αντέτσια στη Νιάουστα, Νάουσα 2003.
21. Στουγιαννάκης Ευστάθιος, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Εν Εδέσση 1924.
22. Χωνός Σταύρος, «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ», εφημερίδα «Νάουσα» 4/3/1928, γράφει με το ψευδώνυμο ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΟΣ.